

YKAN lausunto Hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi työriitojen sovittelusta ja eräiden työtaistelutoimenpiteiden edellytyksistä annetun lain muuttamisesta

1. YKAN kanta esitysluonnokseen

Yhteiskunta-alan korkeakoulutetut ry (jäljempänä YKA) ei hyväksy työriitojen sovittelujärjestelmän kehittämistä valmistelleen työryhmän mietinnössä esitettyjä lainsäädännön muutoksia.

Mietinnössä ehdotetaan säädettäväksi sovittelijan veloitteesta huomioida sovittelutoimessaan kansantalouden ja työmarkkinoiden toimivuuden kannalta kestävä palkanmuodostus. Työriitojen sovittelusta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi yleisluontoinen säännös, jolla tuodaan lain tasolle periaatteet, joita valtakunnansovittelija on sovittelutoimessaan noudattanut tähänkin asti. Varsinaista tarvetta esitetyn kaltaiselle sääntelylle ei siis ole.

Valtakunnansovittelijainstituutio on osa työehtosopimusjärjestelmää. Järjestelmän keskeisen rakenteen kehittäminen tulee tehdä siten, että Suomen työmarkkinoiden keskeisimmät ja edustavimmat eri toimialoja edustavat yksityisen ja julkisen sektorin sopijaosapuolet neuvottelevat yhteisestä työmarkkinamallista. Myös valtakunnansovittelijan lausunnoissa korostetaan työmarkkinaosapuolten roolia ja ensisijaisuutta työmarkkinamallin muodostamisessa.

Yhteinen sopiminen vastaa myös Kansainvälisen työjärjestön ILO:n sopimusten tavoitteita. Esimerkiksi Ruotsin työmarkkinamalli perustuu maan työmarkkinaosapuolten pitkäaikaiseen neuvottelutoimintaan ja yhteiseen kehitystyöhön. Ruotsin työmarkkinamallia ei ole luotu lakivalmistelulla, kuten Suomessa nyt ollaan tekemässä.

Yhteenvetona voidaan todeta, että YKAN näkemyksen mukaan valtakunnansovittelijan mahdollisuuksia sovintoehdotusten tekemiseen ei tule rajoittaa lainsäädännöllä.

2. Yksityiskohtaiset perustelut

2.1 Esitysluonnoksen valmistelu ja esityksen perustelut

YKA yhtyy palkansaajakeskusjärjestöjen eriävässä mielipiteessä 30.5.2024 esitettyihin huomioihin puheena oleva esitysluonnoksen valmistelusta. Työryhmätyöskentelyssä ei noudatettu vakiintuneita kolmikantaisen lainvalmistelun toimintatapoja ja hyvän lainvalmistelun periaatteita ainakaan vaihtoehtoisten sääntelytapojen kartoittamisen, lainvalmistelun ajallisen keston ja asiantuntijakuulemisten näkökulmasta.

Mikäli hallituksen esitys viedään eduskunnan käsiteltäväksi, tulee viimeistään valiokuntavaiheessa varmistaa riittävä suullinen asiantuntijakuuleminen. Tämä koskee

erityisesti asiantuntijakuulemisia kansainvälisistä sopimusvelvoitteista, sääntelyn tosiasiallisista vaikutuksista työriitojen sovitteluun ja työmarkkinoiden toimivuuteen sekä sääntelyn mahdollisista vaikutuksista sukupuolten tasa-arvoon sekä samapalkkaisuusperiaatteen toteutumiseen. Niin ikään on tarpeen kuulla työnantaja- ja työntekijäliittojen edustajia, jotta voidaan kartoittaa osapuolten näkemystä säännösvalmistelun kohteena olevaan kysymykseen sekä ennakoituja vaikutuksia työmarkkinoiden toimivuuteen.

Tässä yhteydessä YKA kiinnittää huomiota myös siihen, että työriitalain 11§:ään kaavailtu lisäys (*”Sovittelijan on kansantalouden ja muun yleisen edun turvaamiseksi meneteltävä sovittelutoimessaan siten, että palkanmuodostus toimii mahdollisimman hyvin eikä työmarkkinoiden toimivuutta vaaranneta”*) saa varsinaisen sisältönsä hallituksen esityksen perusteluista. Kyseisten perustelujen ongelmallisuuteen ja epäselvyyteen on viitattu sekä palkansaajakeskusjärjestöjen eriävässä mielipiteessä 30.5. että myös Kunta- ja hyvinvointialueyönantajien eriävässä mielipiteessä 30.5.2024. Yleisellä tasolla voidaan todeta, että perusteluilla säätämistä ei voida pitää hyvänä sääntelynä. Jo yksinomaan tästä syystä puheena olevasta lainvalmistelusta tulisi luopua.

2.2. Työriitojen sovittelutoimintaan esitetyt muutokset

Valtakunnansovittelija on instituutio, jonka ensisijainen tehtävä on edistää työmarkkinoiden toimivuutta ja sovittaa työriitoja. Työriitojen sovittelusta annetun lain mukaan valtakunnansovittelijan on pyrittävä yhteistoiminnassa työmarkkinajärjestöjen kanssa edistämään työnantajien sekä työntekijöiden ja virkamiesten sekä niiden järjestöjen välisiä suhteita.

Sovittelutoimintaa sääntelevän lain muuttaminen ilman työmarkkinajärjestöjen yhteistä näkemystä, heikentää edellytyksiä valtakunnansovittelijan lainmukaisten tehtävien hoitamiseen ja osapuolten luottamusta instituution toimintaan. Luottamuksen menetys muodostaa uhkan instituution riippumattomuudelle ja puolueettomuudelle.

Suomea sitovat kansainväliset velvoitteet edellyttävät, että sovittelujärjestelmä toimii asianmukaisesti ja että työriidan osapuolet voivat luottaa siihen. YKA yhtyy kaikilta osin palkansaajakeskusjärjestöjen eriävässä mielipiteessä esitettyyn analyysiin lakiluonnoksen ongelmallisesta suhteesta Suomea sitovaan kansainväliseen sääntelyyn.

Puuttamalla työmarkkinajärjestöjen sopimusautonomiaan ja sen olennaisena osana olevan sovitteluinstituution toimintaan sovittelutyössä lainsäädännön keinoin, vaarannetaan koko sopimustoimintaan perustuva työmarkkinajärjestelmä. Työlainsäädännön politisoituminen ja altistuminen poliittisen ilmapiirin muutoksille voi aiheuttaa epävakautta työmarkkinoille ja sitä kautta koko kansantalouteen.

Vaikka mietinnössä todetaan, että tarkoituksena on vain kodifioida sovittelutoiminnan nykytila, sen vaikutukset ja tulevaisuuden soveltamiskäytäntö voivat kuitenkin muodostua arvaamattomiksi. Erityisesti riskit sukupuolten palkkatasa-arvon kehittymiselle ovat suuret, jos palkkauksen epätasa-arvoon liittyvät korjausmahdollisuudet heikkenevät.

Mietinnössä on esitetty myös muutoksia sovittelulautakunnan kokoonpanoon. Tältä osin voidaan todeta, että sovittelulautakunnan merkitys erityisen vaikeiden työriitojen ratkaisemisessa voi heikentyä, kun sovittelulautakunnan kokoonpanoa säännellään ja se sidotaan tiukemmin osaksi valtakunnansovittelijan sovittelutoimintaa.

Yleisesti ottaen esitetylle lakimuutokselle ei voida osoittaa selkeää tarvetta eikä sen vaikutuksia ole pystytty kestäväällä tavalla arvioimaan. YKAN mielestä vientimallista ei tulisi säätää lailla, vaan asian tulisi olla työmarkkinaosapuolten sopimusautonomian piirissä.

Jos laki kuitenkin tulee esitetyssä muodossa voimaan, pitäisi siihen sisällyttää säännös, joka jättäisi työmarkkinaosapuolille kuitenkin mahdollisuuden sopia työmarkkinamallista myöhemmin ja siten ohittaa työriitalakiin esitetyt muutokset.